

Talán itt az ideje

■ TÁRSADALMI NYILVÁNOSSÁG KONTRA INTÉZMÉNYES GYERMEKVÉDELEM?!

Az itt olvasható írást vitaindító cikknek szánjuk és reméljük, hogy kibontakozhat belőle egy párbeszéd. Bár értjük az indulatokat, mindenkinek figyelembe kellene vennie, hogy a cél a (szakmai és laikus) közvélemény figyelmének felkeltése és egy szakmai párbeszéd kialakulása volna. Véleményünk szerint a cikkben említett, vagy korábban megjelent gyermekvédelmi tárgyú írásokat sajnos soha nem követte eddig ehhez hasonló reakció, ami számunkra azt jelzi, hogy sem az érintett gyerekek, sem pedig a velük, értük dolgozók nem nagyon érdekesek, vagy nem számítanak senkinek.

Talán itt az ideje, hogy kissé megkésve reagáljak a nyolcvanas években, illetve azóta is (pl. 2004. február 20-án) elszenvedett pofonokra, amely szakmai és emberi önérzetemet érte, emberségemet kérdőjelezte meg. Talán megelőzésnek is tekinthetném újabb, idejét múlt, hangzatos támadásokkal szemben. Kétségbeesésből dühbe átcsapott, majd elkeseredéssé formálódott indítékomat nem a Népszabadság széles olvasótáborával osztom meg, hiszen tudom, hogy a saját, szakmai véleményem sokkal inkább tartozik a szakmára, mint a kívülről hangulateltetésére. Így talán tisztességesebbnek is. A szakma képviselői, gyakorlói így elmondhatják nekem, hogy miben hibás az én vélekedésem, milyen körülményeket nem vettem figyelembe a jelenkori történelemből. Megvitathatjuk nézeteinket anélkül, hogy bárkit a védekezés – őszintén szólva, eléggé hendikeppelt – helyzetébe kényszerítenénk.

1997-ben megszületett az első, átfogó gyermekvédelmi törvény Magyarországon, amely a Gyermeki Jogok Egyezményének alaptételét fogadta el vezérelvként: E szerint „A gyermekek védelmét ellátó helyi önkormányzatok, gyámhivatalok, bíróságok, rendőrség, ügyészség, pártfogó felügyelői szolgálat, más szervezetek és személyek e törvény alkalmazása során a gyermek mindenkifelett álló érdekét figyelembe véve, törvényben elismert jogait biztosítva járnak el.” (Gyvt. 2. § (1))

Ez a szabály számomra fontos, s nekem egyértelműen azt jelenti, hogy tiszteletben kell tartani a gyermeknek azt a jogát, hogy saját családban nevelkedhessen, s amennyiben ez nem lehetséges, akkor a számára leginkább megfelelő, fejlődését, érdekeit, jogainak érvényesítését leginkább biztosító ellátásban részesüljön.

Azt gondolom tehát, hogy amikor érzékelhető és látható, hogy a gyermek gondozása, nevelése, fejlődése, a családban már nem oldható meg a Gyvt.-ben és a Szt.-ben felsorolt család-támogatási lehetőségek alkalmazásával sem, akkor meg kell keresni azt az ellátási formát, amely a gyermek számára – a szinte felsorolhatatlan összes feltétel alapján – a legjobban nyújtani tudja. Tegyük mindezt anélkül, hogy bármelyik ellátást is előtérbe helyeznénk, elsődlegesként neveznénk meg általános-

ságban, hiszen az intézményes gyermekvédelem körébe kényszerült gyermek számára csak az ő érdekeiben, az ő helyzetében mérlegelt prioritás felállításának van helye.

Így gondolom, de lehet, hogy tévedek?

Ha jól értelmezem tehát a törvény célját, akkor jogosnak vélem elbizonytalanodásomat is a 82. § (2) bekezdésén. Ez kimondja, hogy: „Az elhelyezés során - a (3) bekezdésben meghatározott szempontok figyelembevételével - a gyermeket elsősorban örökbefogadó szülőnél, nevelőszülőnél, vagy ha ez nem lehetséges, gyermekotthonban, illetve az Szt. hatálya alá tartozó fogyatékosok és pszichiátriai betegek otthonában kell elhelyezni.” Úgy érzem, hogy a felsorolás az „elsődleges” szóval az elhelyezés lehetőségeinek rangsorba állítását sugallja, s nem azt, hogy a gyermek érdekei szerint a kínálatból válasszuk ki azt, amely elsősorban szóba jöhet. 1984-ben kerültem a gyermekvédelemmel kapcsolatba. A GYIVI-ben dolgoztam nevelőként, vizsgálati csoport vezetőjeként, családgondozóként, otthonvezetőként. 1993. szeptemberétől 2002. január végéig lakásotthont vezettem, azóta a nevelőszülők képzésével, szakképzésével foglalkozom. Eddigi pályafutásom alatt megéltem a GYIVI kontra nevelőotthon, nevelőotthon kontra nevelőszülő csatát – attól függően, hogy éppen kit hallgattam. Megéltem mindezt közvetlen szakmai és magánéletemben, de nem egyszer olvastam és hallgattam ugyanerről a szakma „nagyjaitól” is. Mind ugyanolyan sértőnek, öncélúnak és egyoldalú vélekedésnek tűnt. Hogy ki volt az elmarasztalás céltáblája, kit ért a harag nyila, pusztán azon múlt, hogy éppen kinek a hangja volt az erősebb. Számomra ez nem jelentett semmi mást, mint a szakma kettészakítását, illetve a társadalom ellene hangolását az intézményes gyermekvédelemnek.

Közben a gyermekvédelemben dolgozók magukban háborogtak, hol egymással, hol együtt, és ezer ellenérvet hoztak fel az állítások tagadására, a másfelől is nézethetőség érdekében. Próbáltak mindeközben hol lelkesen, hol magukba roskadtan tenni valamit azért, hogy valami jobbat, valami szebbet találjanak ki – akár a saját addigi munkájukat is nehezítőt – azért, hogy a rájuk bízott gyermekek számára élhetőbb gyermekkort nyújthassanak (biztosíthassanak). Mindez gyakran ugyanolyan csendben és alázattal történt, mint a sajtóból harsogó elítélésre maguknak adott válaszok. (Úgy szokták ezt mondani, hogy a szakma érdekérvényesítő képessége gyenge?)

Igen, azt állítom, ez történt s történik. Azt állítom, hogy a gyermekvédelemben dolgozók többsége tisztességesen állta/állja a sarat, s végzi munkáját. Általánosságban nem kegyetlenkedik, nem zaklatja szexuálisan a gyermekeket, saját egzisztenciális félelmei miatt nem huny szemet a gondozottak között előforduló agresszivitás, abúzus felett, s nem takargatja azt. Azt állítom, hogy nem az érzelmi elhanyagolás az intézményes nevelés „leggyakoribb”-ként kiemelhető ismérve. Azt is állítom, hogy a csecsemőotthonok és gyermekotthonok létének vagy nem létének köze nincs ahhoz, hogy elborult agyú

emberek bántalmazzák gyermekeiket, brutálisak velük szemben vagy éppen a vérszerinti gyermekük az áldozata szexuális aberráltságuknak.

Mint ahogy azt is állítom, hogy vitathatatlanul meg lehetne kérdőjelezni épelméjűségemet, ha az utóbbi mondatom állítása alapján általánosítanám azt az általános szülői mentalitással.

Azt is gondolom, hogy az esetenként tapasztalt negatív megnyilvánulások és jelenségek eltakarása és ebből a nyilvánosság kizárása sem megengedhető. De azt is gondolom, hogy minden hír nyilvánosságra hozója és kommentálója tartozik a nyilvánosságnak azzal a felelősséggel, hogy vélekedésének, kinyilatkoztatásainak következményeivel is számoljon. Tudja azt, hogy a társadalmi presztízs amúgy is legalján lévő gondozottnak (akik közül vélhetően nem a „túlnyomó többség nem találja meg helyét a társadalomban”) és vele foglalkozónak csak árt, ha

– akár szándéka ellenére is, de valójában mégis – csak még jobban földbe döngöli.

Azt gondolom, hogy a gyermekek érdekében mást kellene tenni. Olyat, ami sokkal inkább előremutató és előbbre vivő, mint a bárki, illetve a szakmában dolgozók egy részének vagy mindegyikének a lelkébe való beletaposás. Azt gondolom, hogy látva az alapellátás hiányosságait, áldatlan állapotát, a törvény előírásainak semmibe vételét vagy szabályozási hiányosságát, tudva, hogy hiányoznak a megfelelő szakmai standardok stb., ezzel kellene foglalkoznunk. Ennek megszüntetése érdekében kellene szövetkezni elméleti és gyakorlati szakembereknek, alap- és szakellátásnak, nevelőszülőknek és gyermekotthonban dolgozóknak, ne adj' Isten törvényalkotóknak és alkalmazóknak. Az egész társadalomnak!

Prókai Judit

Büntetlenül maradt bűnök

■ GONDOLATOK A CSALÁDON BELÜLI ERŐSZAKRÓL ARANY JÁNOS: ÁGNES ASSZONY, NÉMETH LÁSZLÓ: ISZONY ÉS SZILÁGYI ISTVÁN: KŐ HULL APADÓ KÚTBA CÍMŰ MŰVEK ALAPJÁN

„A kultúra nem tudás, nem művészi produkció, hanem valami életet szabályozó elv, amely egy embercsoport minden belső tagjának belső mágnese, irányítója.”

/Németh László/

Igaza van Németh Lászlónak, amikor a műveket, vagy ahogy ő nevezi, a művészi produkciót, az életet szabályozó elv megjelenéseként fogja fel. Az írók és költők ugyanis témáikat gyakran a hétköznapi világából merítik, így az olvasó léptenyomon jogi esetekre ütközik, valóságos kérdéseken gondolkodik. Itt van például a nagykorösi balladák közül az Ágnes asszony: története szintén tényeken alapul.

A költő egy geszti esetet dolgoz fel ebben a művében. Arany gyakran találkozott azzal a szótlán parasztasszonnyal, aki reggeltől-estig a patakban mosott. Felfigyelt rá, érdeklődött utána, s balladának dolgozta fel az akkori közvéleményt is nagyon foglalkoztató szerelmi hátrahagyást.

„Szörnyű a bűn, terhes a vád”, mivel a tényállás szerint Ágnes asszony - szeretőjével együtt - megölte férjét. Mégsem a pozitív jog sújt le rá, nem az ember által létrehozott jogszabály alkalmazói, a bölcs bírák ítélik meg felette, hanem a bűn és bűnhődés bibliai szigorának megfelelően az erkölcsi normák mondják ki a végső döntést. A büntetett bomlasztó hatása következtében Ágnes asszony megőrül, ezért a „bölcs törvényszék” döntése:

„Eredj haza, szegény asszony! / Mosd fehérre mocskos leped: / Eredj haza, isten adjon / Erőt ahhoz és kegyelmet.”

Vajon milyen jogi probléma jelenik meg ebben a balladában? A kóros elmeállapot - mint büntethetőséget kizáró ok - lehetetlenné teszi az elkövető megbüntetését, mivel a bűncse-

lekmény fogalmi ismérvei közül hiányzik a bűnösség. A beszámítási képesség ugyanis lényegében bűnösségi képességet jelent. Aki nem beszámítható, büntetőjogi értelemben bűnös sem lehet, mivel sem szándékosan, sem gondatlanul nem képes a cselekvésre.

Mit is jelent valójában a beszámítási képesség? Lényegében két dolgot foglal magában: egyrészt a felismerési képességet, másrészt az akarati képességet. Felismerési és akarati képessége annak van, aki magatartásának lehetséges következményeit előre látja, képes a felismerésnek megfelelő akarat kialakítására és ennek tanúsítására. A beszámítási képességet jelentő előrelátás és akarat-kialakítás egy bizonyos irányban történő aktualizálódása a bűnösség. A beszámítási képesség egyrészt az alanya válásnak is feltétele, másrészt a bűnösségnek is alkotóeleme, így bűnösségi képességet is jelent.

A beszámítási képességet korlátozó vagy kizáró kóros elmeállapot több betegséget foglal magában. Az elmebetegség, a tudatzavar, a szellemi leépülés, a gyengeelméjűség, a személyi-